

Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor

Agenția de Dezvoltare Regională Sud

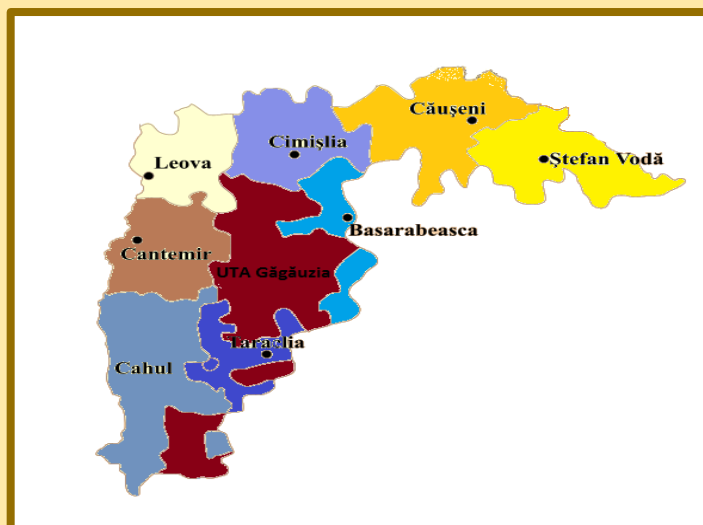

Aprobat prin decizia CRD Sud

Nr.2/1 din 26 ianuarie 2017

PLAN OPERAȚIONAL REGIONAL 2017 – 2020

REGIUNEA DE DEZVOLTARE SUD

2016

CUPRINS

Acronime	3
Introducere	4
Capitolul I Cadru strategic	6
Capitolul II Cadru operațional	8
<i>MĂSURA 1</i> Modernizarea, extinderea și regionalizarea serviciilor de aprovizionare cu apă și canalizare.	11
<i>MĂSURA 2</i> Reabilitarea și modernizarea drumurilor regionale și locale	18
<i>MĂSURA 3</i> Dezvoltarea sistemelor de management integrat al deșeurilor solide	22
<i>MĂSURA 4</i> Sporirea eficienței energetice a clădirilor și spațiilor publice	27
<i>MĂSURA 5</i> Dezvoltarea serviciilor și infrastructurii de suport în afaceri Dezvoltarea	30
<i>MĂSURA 6</i> Modernizarea și promovarea obiectivelor cultural-turistice de importanță regională	33
Capitolul III Mecanisme instituționale de implementare	36
Capitolul IV Surse de finanțare	37
Capitolul V Monitorizare și evaluare	38
Anexă Fișele de proiect	39

ACRONIME ȘI ABREVIERI

AAC	Aprovizionarea cu Apă și Canalizare
ADR	Agencia de Dezvoltare Regională
APL	Administrația Publică Locală
CNCDR	Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale
CP	Concepte de Proiecte
CPP	Concurs de Propuneri de Proiecte
CPV	Concepte de proiecte viabile
CR	Consiliul Raional
CRD	Consiliul Regional pentru Dezvoltare
DGDR	Direcția Generală Dezvoltare Regională
DRL	Drumuri Regionale și Locale
DUP	Documentul Unic de Program
EE	Eficiența Energetică
FNDR	Fondul Național pentru Dezvoltare Regională
GIZ	Agencia de Cooperare Internațională a Germaniei
İMM	İntreprinderi Mici și Mijlocii
M&E	Monitorizare și Evaluare
MDS	Managementul deșeurilor solide
MO	Manual Operațional
MSPL	Modernizarea Serviciilor Publice Locale
ONG	Organizație non-guvernamentală
PI	Parc Industrial
POR	Plan Operațional Regional
PRS	Program Regional Sectorial
RDS	Regiunea de Dezvoltare Sud
SNDR	Strategia Națională de Dezvoltare Regională
UAT	Unități Administrativ Teritoriale
ZEL	Zona Economică Liberă

Planul Operațional Regional (în continuare POR) reprezintă un instrument de implementare a Strategiei de Dezvoltare Regională (în continuare SDR). Conform prevederilor Hotărârii de Guvern nr. 127 cu privire la măsurile de realizare a Legii nr.438-XVI din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova și Anexei nr.2 la Regulamentul cadru al Consiliului Regional pentru Dezvoltare din 08.02.2008, Consiliul Regional pentru Dezvoltare este responsabil de aprobarea Planului Operațional Regional.

Obiectivul general al POR Sud 2017-2020 este de a crea platforma de implementare a SDR Sud prin intermediul unui portofoliu de proiecte. În acest sens se urmărește mobilizarea capacităților actorilor regionali și a grupurilor de interes pentru identificarea problemelor din regiune, crearea de parteneriate pentru elaborarea și implementarea proiectelor regionale. Astfel este încurajat angajamentul acestora de a contribui la dezvoltarea regională și locală, de a utiliza cât mai eficient resursele și de a asigura durabilitatea proiectelor implementate. Elaborarea POR a cuprins următoarele etape:

- **Etapa de pregătire**, care a prevăzut definitivarea metodologiei și a structurii documentului stabilită în colaborare cu MDRC și cele 4 ADR, Nord, Centru, Sud și UTAG. Astfel, MDRC a recomandat pentru toate 4 agenții o structură identică POR care conține măsuri, ca formulare identice măsurilor din SDR 2016-2020. Tot odată, conform metodologiei recomandate, în POR sunt incluse doar acele măsuri care sunt acoperite cu proiecte investiționale și/sau proiecte soft.
- **Etapa de desfășurare a Concursului de Propuneri de Proiecte**, care a constat în lansarea Concursului III de Propuneri de Proiecte(CPP III), elaborarea și colectarea notelor conceptuale depuse, aprobarea de către CRD Sud a listei de note conceptuale care acced la etapa a doua a concursului, elaborarea și colectarea cererilor complete de finanțare, evaluarea acestora și aprobarea listei proiectelor pentru POR Sud 2017-2020.
- **Etapa de elaborare a documentului integral**, în care proiectele selectate au fost grupate în POR pe obiective și măsuri, racordate la obiectivele și măsurile Strategiei.
- **Etapa de aprobare a POR de către CRD Sud.**

POR Sud 2017-2020, ca document-cadru de implementare a SDR Sud 2016-2020, elaborat în baza proiectelor înaintate de autoritățile publice locale din RDS, cuprinde 5 compartimente majore:

Capitolul I. Cadrul strategic include o reiterare succintă a obiectivului general, a obiectivelor specifice și a măsurilor identificate în strategie. SDR Sud 2016-2020 cuprinde 3 obiective specifice (domenii majore de intervenție) care încadrează în sine 12 măsuri (domenii specifice de intervenție).

Capitolul II. Cadrul operațional prevede lista proiectelor, grupate pe măsuri, identice ca formulare măsurilor de realizare a obiectivelor SDR Sud 2016-2020. Din cele 12 măsuri incluse în strategie, în compartimentul operațional din POR sunt incluse doar 6 măsuri, și anume, măsurile care sunt acoperite de proiecte investiționale și/sau proiecte soft. În cazul POR Sud 2017-2020, aceste 6 măsuri corespund domeniilor de intervenție stabilite în cadrul celui de al treilea concurs de propuneri de proiecte la FNDR, lansat de MDRC în anul 2016. În cazul în care, ADR Sud depune și obține finanțare în perioada 2017-2020 pentru proiecte soft care se încadrează în alte măsuri decât cele 6 de bază, POR Sud va fi actualizat cu includerea măsurilor respective.

Capitolul III. Mecanisme instituționale de implementare conține o descriere succintă a actorilor implicați în procesul de implementare a planului operațional, a rolului și atribuțiilor acestora.

Capitolul IV. Surse de finanțare descrie principalele surse de finanțare a proiectelor incluse în POR.

Capitolul V. Monitorizare și evaluare descrie sistemul de M&E, a instituțiilor implicate în acest proces, precum și a responsabilităților acestora.

Anexele la POR cuprind fișele proiectelor incluse în POR. Ele conțin pe lângă denumirea proiectului, a applicantului și a partenerilor, o listă de activități principale care urmează a fi realizate în procesul de implementare, lista indicatorilor de produs și de rezultat și costul proiectului.

După probabilitatea de finanțare, portofoliul de proiecte din POR Sud Sud 2017-2020 cuprinde 4 categorii de proiecte.

1. *Proiectele trecătoare din POR Sud precedent.* Aceste proiecte la data de 01 ianuarie 2017 se află în curs de implementare;
2. *Proiectele incluse în Documentul Unic de Program (DUP).* Aceste proiecte au fost identificate în cadrul CPP III și prin decizia CNCDR nr. 12/16 din 19 decembrie 2017 au fost incluse în DUP 2017-2020. Finanțarea acestor proiecte va fi asigurată din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională(FNDR);
3. *Concepte de Proiecte Viabile (CPV).* Aceste proiecte au rezultat din procesul de planificare regională sectorială. O serie de donatori externi sunt interesați de finanțarea acestor proiecte. ADR Sud împreună cu partenerii de dezvoltare va fi implicat activ în căutarea surselor de finanțare pentru implementarea proiectelor din această categorie.
4. *Alte proiecte din POR.* Aceste proiecte au fost identificate în urma CPP III, dar nu au fost incluse în DUP. Sunt proiectele cu surse de finanțare neidentificate.

Pentru o vizualizare mai bună a documentului în tabelele din fiecare măsură a POR este utilizat sistemul semafor, care presupune utilizarea a trei culori verde, galben și roșu. Cu culoare verde sunt însemnate proiectele cu probabilitate sporită de finanțare (proiectele trecătoare și proiectele incluse în DUP 2017-2020). Cu culoare galbenă sunt însemnate CPV. Și cu culoare roșie sunt însemnate proiectele incluse în POR cu surse de finanțare neidentificate. Pe măsura identificării surselor de finanțare pentru proiectele din categoria II(galben) și III(roșu), acestea vor trece în categoria proiectelor cu probabilitate sporită de finanțare(verde).

Pentru monitorizarea și evaluarea implementării măsurilor POR Sud 2017-2020, vor fi utilizați, în mare parte, indicatorii de produs și rezultat utilizați pentru monitorizarea și evaluarea proiectelor investiționale, corelați în mare parte cu indicatorii stabiliți în măsurile respective din strategie. Însă ca valoare, indicatorii țintă vor reflecta doar intervențiile din cadrul proiectelor incluse în POR Sud 2017-2020 implementate în această perioadă cu implicarea ADR Suds sau a aplicanților, pe când țintele din strategie reflectă per ansamblu schimbările în regiune. Așadar, la evaluarea implementării SDR Sud 2020 se va ține cont atât de rezultatele obținute în urma implementării POR Sud 2017-2020, cât și de rezultatele altor proiecte decât cele incluse în POR Sud 2017-2020 implementate de APL sau alți actori. Documentul integral, POR Sud 2017-2020, este aprobat de CRD Sud și plasat pe pagina web a ADR Sud pentru informare www.adrsud.md.

I. CADRUL STRATEGIC

Strategia de dezvoltare regională, este principalul document al politicii de dezvoltare regională pe termen mediu, care definește viziunea de dezvoltare a regiunii, obiectivele și măsurile specifice pentru implementarea acestei politici în cadrul regiunii de dezvoltare. POR la rândul său, prin portofoliul de proiecte pe care le conține, este un instrument de implementare a strategiei. Astfel, între POR și SDR există o legătură directă, gradul de implementare a POR influențează direct nivelul de implementare a obiectivelor stabilite în strategie. Pentru monitorizarea și evaluarea implementării ambelor documente sunt utilizați ca regulă aceiași indicatori de rezultat.

SDR Sud 2016-2020, aprobată prin decizia CRD Sud nr.1/02 din 05 februarie 2016, a fost elaborată în cadrul unui proces participativ și este în corelare directă cu Strategia Națională de Dezvoltare Regională (în continuare SNDR) 2016-2020. În SDR Sud sunt formulate un obiectiv general și 3 obiective specifice divizate la rândul lor în 12 măsuri (vezi figura 1).

Pentru a ușura procesul de monitorizare și raportare asupra implementării SDR Sud prin instrumentul POR Sud, s-a recurs la înlocuirea definiției de program prevăzut în POR cu definiția de măsură identică ca formulare măsurilor stabilite în strategie.

În perioada 2013-2015, ADR Sud, cu suportul partenerului de dezvoltare Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ), în cadrul proiectului ” Modernizarea serviciilor publice locale în Republica Moldova”, a elaborat, în proces participativ, trei Programe Regionale Sectoriale (PRS) în domeniile : Aprovizionare cu Apă și Canalizare (AAC), Drumuri Regionale și Locale (DRL) și Eficiența Energetică a clădirilor publice (EE). Pentru sectorul de Management al Deșeurilor Solide (MDS), există Strategia de management integrat a deșeurilor pentru RDS aprobată de CRD Sud la data de 08 noiembrie 2011. Pentru alte 2 domenii de intervenție stabilite în SDR Sud, care țin de infrastructura de suport în afaceri și de sporirea atractivității turistice a regiunii, Programele regionale sectoriale respective sunt în proces de elaborare. Necesitatea elaborării acestor documente regionale sectoriale, a fost dictată de lipsa unei analize calitative a situației în sectoarele menționate la nivel raional și regional, lipsa unei abordări clare și realiste pentru îmbunătățirea situației în aceste sectoare pe termen mediu (-2020) în regiune, precum și nevoia de a determina volumul de investiții necesare pentru fiecare din aceste 6 sectoare la nivel regional. Menirea acestor programe este de a spori capacitatea APL-urilor în elaborarea proiectelor regionale durabile, bazate pe cooperare intercomunală, precum și de a crea condiții pentru dezvoltarea fluxului de proiecte în sectoarele respective. Un element important în cadrul acestor programe sectoriale este abordarea în dezvoltarea sectorului în regiune în strictă concordanță cu prevederile documentelor de politici naționale sectoriale. Utilizarea abordării integrate în elaborarea proiectelor regionale promovată în aceste programe sectoriale, precum și respectarea direcțiilor de dezvoltare a sectoarelor, stabilită în PRS în domeniile AAC, DRL, MDS și EE, a fost una din condițiile înaintate față de aplicanți în cadrul celui de al 3-lea CPP pentru finanțare din FNDR, desfășurat în perioada martie-august 2016.

Obiectivul general, obiectivele specifice și măsurile de realizare a acestora sunt expuse în figura 1.

OBIECTIVUL GENERAL:

Dezvoltarea echilibrată și durabilă a RDS

OBIECTIV SPECIFIC 1.
Asigurarea accesului la servicii și utilități publice de calitate

Măsura 1.1. Modernizarea, extinderea și regionalizarea serviciilor de aprovizionare cu apă și canalizare.

Măsura 1.2. Reabilitarea și modernizarea drumurilor regionale și locale.

Măsura 1.3. Dezvoltarea sistemelor de management integrat al deșeurilor solide.

Măsura 1.4. Sporirea eficienței energetice a clădirilor și spațiilor publice

OBIECTIV SPECIFIC 2.
Creșterea economică echilibrată și durabilă

Măsura 2.1. Identificarea și planificarea dezvoltării centrelor urbane

Măsura 2.2. Planificarea dezvoltării economice și turistice a RDS

Măsura 2.3. Dezvoltarea serviciilor și infrastructurii de suport în afaceri

Măsura 2.4. Modernizarea și promovarea obiectivelor cultural-turistice de importanță regională

OBIECTIV SPECIFIC 3.
Consolidarea guvernancei regionale

Măsura 3.1. Dezvoltarea capacităților actorilor de dezvoltare regională

Măsura 3.2. Eficientizarea activității operaționale a instituțiilor de dezvoltare regională

Măsura 3.3 Promovarea potențialului regiunii și atragerea investițiilor în domeniul dezvoltării regionale

Măsura 3.4. Aplicarea sistemelor de evaluare și monitorizare a SDR

* Cu culoare albastră sunt evidențiate măsurile din strategii care se regăsesc și în POR .

POR Sud nu poate singur să impulsioneze dezvoltarea regională, nici să joace rol de echilibrare, dacă acționează izolat de intervențiile efectuate de actorii de nivel central și local în domeniile aferente obiectivelor specifice stabilite în SDR Sud. Acestea din urmă țin de: asigurarea accesului populației la surse de apă calitativă și la sisteme moderne de canalizare, modernizarea căilor de acces, îmbunătățirea serviciilor de gestionare a deșeurilor, intervenții de eficientizare a consumului de energie în clădirile și spațiile publice, de dezvoltare a infrastructurii de suport în afaceri, precum și de impulsione a turismului. Așadar, intervențiile prezentului plan la implementarea SDR Sud 2017-2020 sunt complementare intervențiilor din alte programe sectoriale implementate de ministerele de ramură în RDS. Partea de contribuție la implementarea SDR Sud o au și proiectele locale implementate de APL și alți actori din surse identificate de aceștia.

II. CADRUL OPERATIONAL

Nivelul operațional prevede lista măsurilor și a proiectelor care urmează a fi realizate în scopul implementării obiectivelor și măsurilor stabilite în SDR Sud 2016-2020. POR Sud 2017-2020 conține 59 proiecte grupate în 6 măsuri. Dintre care, 4 măsuri, respectiv măsurile 1,2,3 și 4 corespund măsurilor 1.1, 1.2, 1.3 și 1.4 din strategie și se referă la implementarea obiectivului specific 1 ”Asigurarea accesului la servicii și utilități publice de calitate”, iar 2 măsuri, respectiv măsurile 5 și 6 din POR corespund măsurilor 2.3 și 2.4 din strategie și vin în implementarea obiectivului specific 2 ”Creșterea economică echilibrată și durabilă”. Astfel măsurile incluse în POR Sud 2017-2020 sunt următoarele:

Măsura 1. *Modernizarea, extinderea și regionalizarea serviciilor de aprovizionare cu apă și canalizare;*

Măsura 2. *Reabilitarea și modernizarea drumurilor regionale și locale;*

Măsura 3. *Dezvoltarea sistemelor de management integrat al deșeurilor solide;*

Măsura 4. *Sporirea eficienței energetice a clădirilor și spațiilor publice;*

Măsura 5. *Dezvoltarea serviciilor și infrastructurii de suport în afaceri;*

Măsura 6. *Modernizarea și promovarea obiectivelor cultural-turistice de importanță regională.*

După măsurile incluse în POR Sud 2017-2020, cele 59 de proiecte sunt distribuite astfel: cele mai multe proiecte sunt atribuite domeniului AAC, 22 proiecte (măsura 1), domeniul DRL, 16 proiecte (măsura 2), domeniul MDS, 7 proiecte (măsura 3), după care urmează domeniile economie (măsura 5) și turism (măsura 6) cu câte 5 proiecte și domeniul eficiență energetică (măsura 4) cu 4 proiecte.

După proveniența proiectelor incluse în POR Sud 2017-2020 : 3 proiecte sunt trecătoare, proiecte care la data te 01 ianuarie 2017 se află în curs de implementare. Bugetul acestor proiecte este de 142,2 milioane lei. 12 proiecte incluse în POR au rezultat din procesul de planificare regională sectorială cu un buget estimat de 1miliard 320,8 milioane lei și 44 proiecte au fost depuse de autoritățile publice locale de nivelul I și II din RDS în cadrul celui de al treilea Concurs de Propuneri de Proiecte lansat de MDRC la data de 15 martie 2016. CRD Sud prin decizia nr 2/02 din 12 octombrie 2016 a optat pentru includerea în POR Sud 2017-2020 a tuturor celor 44 proiecte depuse la concurs. Costul total al proiectelor selectate la concurs este de 1 miliard 497,4 milioane lei. Suma solicitată din FNDR este de 1miliard 280,3 mln lei, ceia ce constituie circa 86 la sută din costul total al proiectelor depuse în concurs. APL au confirmat disponibilitatea de a cofinanța 34 proiecte. Presupusa contribuție a acestora fiind de 64,4 milioane lei lei.

Total buget estimativ necesar implementării a 59 de proiecte incluse în POR este de 2miliarde 960,4 milioane lei.

Tabelul generalizator pe măsurile incluse în POR Sud 2017-2020 este prezentat mai jos.

Tabel generalizator privind măsurile și proiectele incluse POR Sud 2017-2020.

Nr măsurii	Denumirea măsurii	Nr.proiecte	Costul total al proiectelor, mln lei	Buget necesar implementării POR 2017- 2020 pe surse de solicitare, mln lei :			Ponderea măsurilor în bugetul POR, %
				FNDR	Contribuția APL	Alte surse	
1	Modernizarea, extinderea și regionalizarea serviciilor de aprovizionare cu apă și canalizare, total	22	882,0	468,3	40,5	373,2	29,8
2	Reabilitarea și modernizarea drumurilor regionale și locale	16	1 337,6	546,0	10,9	780,7	45,2
3	Dezvoltarea sistemelor regionale de management integrat al deșeurilor solide	7	464,8	137,5	1,8	325,5	15,7
4	Sporirea eficienței energetice a clădirilor și spațiilor publice.	4	113,2	14,8	0,3	98,1	3,8
5	Dezvoltarea serviciilor și infrastructurii de suport în afaceri	5	84,8	79,1	5,7	0	2,9
6	Modernizarea și promovarea obiectivelor cultural-turistice de importanță regională	5	78,0	71,7	5,2	1,1	2,6
	Total POR	59	2 960,4	1317,4	64,4	1578,6	100

Prin decizia CNCDR nr. 12/16 din 19 decembrie 2016, doar zece proiecte din cele 44 selectate la concurs și respectiv din total 59 proiecte incluse în POR Sud 2017-2020 au fost aprobate pentru a fi incluse în DUP 2017-2020. Costul acestor proiecte este de 295,7 mln lei, ceea ce constituie circa 10 la sută din costul total al proiectelor incluse în POR.

După probabilitatea de finanțare, portofoliul de proiecte din POR Sud 2017-2020 cuprinde 3 categorii de proiecte.

1. *Proiectele cu probabilitate sporită de finanțare. (13 proiecte).* Această categorie de proiecte include 3 proiecte trecătoare și 10 proiecte rezultate din concurs și care au fost selectate de comisia interministerială și aprobate de CNCDR pentru a fi incluse în DUP 2017-2020. Finanțarea acestor proiecte va fi asigurată FNDR;

2. *Concepte de Proiecte Viabile (CPV, 12 la număr)*. Aceste proiecte au rezultat din procesul de planificare regională sectorială. O serie de donatori externi sunt interesați de finanțarea acestor proiecte. ADR Sud împreună cu partenerii de dezvoltare va fi implicat activ în căutarea surselor de finanțare pentru implementarea proiectelor din această categorie.
3. *Alte proiecte din POR(34 proiecte)*. Aceste proiecte au fost identificate în urma CPP III, dar nu au fost incluse în DUP 2017-2020. Sunt proiectele cu surse de finanțare neidentificate. ADR Sud de comun cu aplicanții v-a întreprinde măsuri pentru a identifica surse financiare pentru implementarea acestor proiecte.

Tabel generalizator privind categoriile de proiecte incluse în POR Sud 2017-2020 după probabilitatea de finanțare

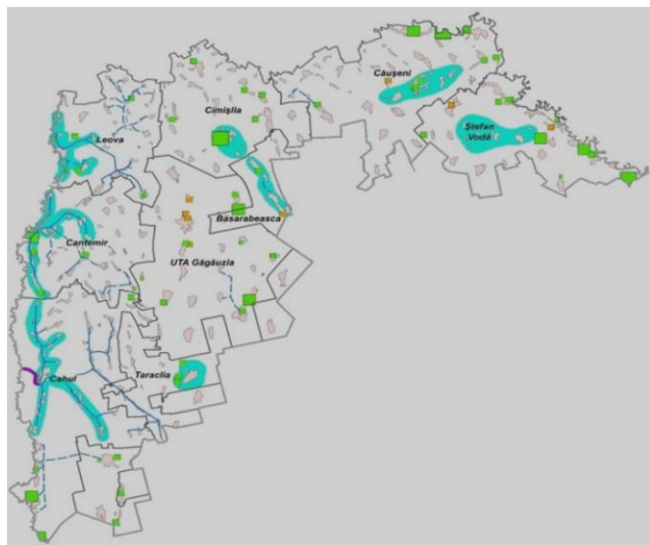
Nr. categ	Denumirea categoriei de proiecte	Număr proiecte, nr.	Costul proiectelor, mln. lei	Ponderea categoriei în total buget POR, %
1	Proiecte cu probabilitate sporită de finanțare	13	437,9	15
2	Concepte de proiecte viabile	12	1320,8	45
3	Alte proiecte cu surse de finanțare neidentificate	34	1201,7	40
	Total POR Sud 2017-2020	59	2960,4	100

Pe măsura identificării surselor de finanțare pentru implementarea proiectelor incluse în categoria 2 și 3, acestea vor trece la categoria proiectelor cu probabilitate sporită de finanțare (categoria 1).

În continuare, în acest compartiment sunt prezentate proiectele incluse în POR structurate pe 6 măsuri. Fiecare măsură conține o parte narativă unde este argumentată necesitatea intervenției pe măsura respectivă, precum și o listă de proiecte încadrate într-un tabel și sistematizate în dependentă de probabilitatea de finanțare a acestora. Fiecare măsură din POR conține și o listă de indicatorii de măsurare a intervenției. La M&E implementării măsurilor din POR și a POR în întregime vor fi utilizați indicatorii de produs și de rezultat, ca regulă identici ca formulare cu indicatorii din SDR Sud sau derivați din aceștea. În caz când este imposibil de calculat valoarea indicatorilor respectivi, vor fi utilizați după caz, indicatori de rezultat și/sau de produs însumați din proiectele individuale, care vor fi asigurate cu finanțare în perioada 2017-2020 din FNDR, din sursele partenerilor de dezvoltare și din alte surse identificate de agenție și/sau de aplicanți. (vezi tabelele 1-6 din POR). Pentru cei interesați la sfârșitul documentului sunt anexate fișele de proiect care conțin un șir de informații mai detaliate pentru fiecare proiect în parte.

Măsura 1. Modernizarea, extinderea și regionalizarea serviciilor de aprovizionare cu apă și canalizare.

Deși sectorul AAC a fost unul din sectoarele prioritare pentru investiții stabilite în SDR Sud 2010-2016, situația în această perioadă nu s-a schimbat semnificativ. Ponderea populației conectate la sistemele de aprovizionare cu apă în RDS este de 56%, inclusiv 85% în zonele urbane și 46% în zonele rurale. La nivelul zonelor urbane cel mai redus grad de acoperire cu servicii de alimentare cu apă se înregistrează în raioanele Căușeni (64%) și Leova (69%). Zonele rurale din raioanele Cantemir și Leova se evidențiază ca zone cu cel mai scăzut grad de acoperire cu servicii de alimentare cu apă, circa 19%. Și mai dificilă este situația în acoperirea regiunii cu servicii de canalizare. Rata de acces a populației din RDS la servicii de canalizare este de 14%, inclusiv 54% pentru zonele urbane și doar 1% pentru zonele rurale. Lipsa sistemelor de canalizare centralizate aproape în toate localitățile rurale din regiune, dar și în sectorul particular din marea majoritate a orașelor din RDS, este o provocare, care urmează a fi soluționată urgent. Astfel se urmărește diminuarea poluării apelor subterane și a solului prin deversarea apelor uzate. Necesită intervenții urgente și majoritatea instalațiilor de epurare existente în zonele urbane, deoarece în mare parte acestea sunt deteriorate. Un impediment în dezvoltarea acestui serviciu important pentru populație este sistemul operațional ineficient. Cooperarea intercomunitară și crearea operatorilor de servicii regionali, rămâne a fi o provocare în dezvoltarea sectorului AAC în RDS.

Pentru a avea o viziune de ansamblu asupra situației din sectorul AAC la nivel de regiune și a stabili direcțiile prioritare de dezvoltare, ADR Sud cu suportul partenerului de dezvoltare GIZ în anul 2014 a elaborat Programul Regional Sectorial (PRS) în domeniul AAC,¹ aprobat prin decizia CRD Sud nr. 2/01 din 19.06.2014. În vederea obținerii rezultatelor imediate în creșterea numărului populației cu acces la servicii îmbunătățite de AAC în acest program este promovată abordarea etapizată privind dezvoltarea serviciilor în sectorul respectiv. La etapa de selectare a proiectelor incluse în acest program s-a ținut cont de prevederile PRS, care promovează abordarea managementului integrat al apelor. În POR Sud 2017-2020 la măsura respectivă sunt incluse total 22 proiecte cu un cost estimativ de 882 milioane lei. Dintre care 4 proiecte în valoare de circa 194,6 milioane lei cu probabilitate sporită de finanțare din FNDR și sursele partenerilor de dezvoltare (vezi componenta a) și b) din tabel), 3 CPV cu o valoare totală de 163,3 mln lei rezultate din procesul de planificare regională sectorială (vezi componenta c) din tabel) și 15 proiecte cu o valoare totală de 524,1 mlrd. lei cu surse de finanțare neidentificate (vezi componenta d) din tabel).

Figura 1. Obținurile de grupare a localităților din RDS pentru rețele comune de alimentare cu apă conform PRS

¹Programul Regional Sectorial de Alimentare cu Apă și de Canalizare pentru RDS poate fi accesat la http://www.adrsud.md/public/files/Program_regional_sectorial_AAC.pdf

Proiectele măsurii 1 Modernizarea, extinderea și regionalizarea serviciilor de aprovizionare cu apă și canalizare.

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contributia	Alte surse		
Proiecte trecătoare din anii precedenți aflate în implementare la 01.01.2017									
1	Proiectul ” MSPL AAC Cahul”, componenta investițională : Construcția apeductului magistral Cahul- Lebedenco și a rețelelor de apă în s.Lebedenco, s. Hutulu și s. Ursoaia r-l Cahul	Consiliul Raional Cahul	Raionul Cahul, localitățile: Lebedenco, Hutulu, Ursoaia	48 400,0	-	-	48 400,0	36,8 km de rețea de apeduct 3 stații de pompare	2425 gospodării; 24800 locuitori (rural)
2	Proiectul ” MSPL AAC Leova”, componenta investițională : Construcția apeductului magistral Leova-Iargara	Consiliul Raional Leova	Raionul Leova: or.Leova, or. Iargara	56 760,0	-	-	56 760,0	22, 56 km de rețea de apeduct	1220 gospodării 13500 locuitori (urban)
a) Total proiecte trecătoare din anii precedenți: 2 proiecte				105 160,0	-	-	105 160,0	-59,36 km de rețea de apeduct -3 stații de pompare	-5 localități -7645 gospodării -24800 locuitori (rural) 13500 locuitori (urban)
Proiecte aprobate în DUP 2017-2020									
3	Construcția sistemului de canalizare în sectorul Valul lui Traian și modernizarea stației de epurare din orașul Căușeni	CR Căușeni	Or. Căușeni.	64 279,0	40 000,0	24 279,0	-	- 8,96 km rețea de canalizare (urban); - 1 stație de epurare construită	-1 localitate beneficiară; - 600 gospodării beneficiare (urban); - 2000 beneficiari direcți (urban);
4	Aprovizionarea cu apă potabilă a localităților Sîrma, Tochile- Răducani și Tomai din raionul Leova	Primăria Tomai, r-l Leova	Raionul Leova, localitățile: Sîrma, Tomai, Tochile-Răducani	25128,92	24910	218,92	-	- 33,3 km rețea de apă (rural); - 2 stații de epurare construite;	- 3 localități beneficiare (rural); - 1329 gospodării beneficiare (rural); - 4378 beneficiari direcți (rural);

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuția	Alte surse		
b) Total proiecte aprobate în DUP 2017-2020: 2 proiecte				89 408,92	64 910,0	24 498,92	0,0	- 8,96 km rețea de canalizare(urban) - 33,3 km rețea de canalizare(rural); - 3 stații epurare	4 localități ; - 600 gospodării beneficiare (urban); - 2000 beneficiari direcți (urban); -1329 gospodării beneficiare (rural); - 4378 beneficiari direcți (rural)
Concepte de Proiecte Viabile (CPV) rezultate din procesul de planificare regională sectorială susținut de GIZ									
5	Îmbunătățirea serviciilor de canalizare în or. Leova	-		48 713,5	-	-	48 713,5	- 9,87 km rețea de canalizare (urban); - 1 stație de epurare	- 1 localitate; - 1212 beneficiari direcți (urban);
6	Extinderea rețelei de aprovizionare cu apa în satele Iargara, Filipeni, Romanovca și Cupcui	-	Raionul Leova, localitățile: or. Leova or. Iargara, s. Filipeni, Romanovca, Cupcui	54 120,0	-	-	54 120,0	- 52,4 km rețea de apă .	- 4 localități beneficiare; -7174 beneficiari direcți.
7	Îmbunătățirea serviciilor de apa în s. Pelenei și com Gavănoasa, r-ul Cahul	-	Raionul Cahul, localitățile: Pelenei, Gavanoasa	60 500,0	-	-	60 500,0	- 31,6 km rețea de apeduct (rural)	- 2 localități beneficiare
c) Total CPV : 3proiecte				163 333,5			163333,5	- 9,87 km rețea de canalizare(urban) - 52,4 km rețea de apă; - 1 stație de epurare;	-5 localități beneficiare; - 8386 beneficiari direcți
Proiecte cu surse de finanțare neidentificate									
8	Reabilitarea și extinderea sistemului de apeduct și canalizare în orașul Căinari, comuna Cîrnățenii Noi și regionalizarea serviciului de asigurare cu apă potabilă și canalizare în 8 localități din	Primăria Căinari	Raionul Căușeni, localitățile: Or.Căinari, Ciuflești, Chircăieștii Noi, Baurci Chircăieștii Noi, Pervomaisc, ConstantinovcaCîrnățenii	32,667.6	29,126.2	3,541.4	-	- 39 km - rețea de apă(urban); - 4 km - rețea de apă (rural); - 4 km de rețea de canalizare(urban)	- 2 localități; - 3687 gospodării; - 5252 locuitori (urban); - 250 beneficiari direcți (rural) - 1 operator

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuția	Alte surse		
	raionul Căușeni		Noi, Sălcuța Nouă						regional
9	Construcția apeductului magistral de la intersecția R-34.L-593 s. Seliște cu conectarea s. Cupcui, s. Sărata Nouă, s. Cazangic, r-nul Leova	CR Leova	Raionul Leova, localitățile: Seliște, Sărata Nouă, Cupcui și Cazangic.	15,333.1	15,183.6	149.5	-	-11,4 km rețea de apă (rural) - 2 castele de apă potabilă; - 4 rezervoare de apă potabilă;	- 4697 nr. beneficiari direcți (rural); - 1437 nr. gospodării beneficiare; - 3 localități beneficiare;
10	Reabilitarea sistemului de evacuare a apelor uzate și stației de epurare din orașul Cantemir	Primăria Cantemir	Raionul Cantemir, orașul Cantemir	31 959,6	8 000,0	229.7	23 729,7	-25,5 km rețea de canalizare (urban); - 3 stații de pompare;	-1665 gospodării 5000 – nr. beneficiari direcți (urban); - 1 localitate beneficiară;
11	„Construcția apeductului magistral Iargara – Tigheci cu conectarea s.Cuporani” Construcția apeductului magistral Iargara – Borogani cu conectarea s.Meșeni” r-l Leova	Consiliul Raional Leova	Raionul Leova, localitățile: or.Iargara, s.Meșeni, s.Borogani. s.Tigheci, s.Cuporani	10 161.1	9,938.8	222.3	-	- 16,48 km rețea de apă (rural); - 1 castel de apă potabilă; - 2 rezervoare de apă potabilă,	- 6237beneficiari direcți (rural); - 2139 – gospodării beneficiare; - 5 localități beneficiare; - 1 operator regional;
12	Crearea sistemii de canalizare în localitățile Sîrma și Tomai din raionul Leova	Primăria Tomai	Raionul Leova, localitățile: Sîrma, Tochile- Răducani, Tomai.	35 550,0	35 300,0	250,0	-	- 33,3 km rețea de canalizare (rural)	- 4378 – beneficiari direcți (rural); - 1329 - gospodării beneficiare; - 3 localități beneficiare
13	Aprovizionarea cu apă potabilă a localităților Filipeni, Romanovca, Cupcui și Iargara din raionul Leova	Primăria Filipeni	Raionul Leova, localitățile: Filipeni, Romanovca, Cupcui, Iargara.	36 250,0	36 000,0	250,0	-	- 28,2 km de rețea de apă(rural)	- 5540 - beneficiari direcți (rural); - 2170 - gospodării beneficiare; - 4 localități beneficiare
14	Reconstrucția rețelelor și instalațiilor de canalizare a ansamblului de locuințe din str. Sovhoznaia în or. Basarabeasca” și lucrări de	Primaria or.Basarabeasca, r-nul Basarabeasca	Raionul Basarabeasca, Localitățile: or.Basarabeasca	11 655,7	8 717,8	1 215,3	1 722,6	-12,72 km rețea de apă (urban); - 1,14 km rețea de canalizare (urban); - 1 stație de	- 6012 beneficiari direcți (urban); - 1 localitate beneficiară; - 2004 gospodării

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuția	Alte surse		
	îmbunătățire a sistemului de aprovizionare cu apă și canalizare orășenească							pompăre;	
15	Reconstrucția sistemului existent de alimentare cu apă și construcția sistemului centralizat de canalizare în satul Abaclia, raionul Basarabeasca	Primăria satului Abaclia, r-nul Basarabeasca	Raionul Basarabeasca, localitățile: Abaclia, or. Basarabeasca	47 357,5	40 000,0	7 357,5	-	- 31,52 km rețea de apă(urban); -19,36 km de rețea de apă (rural) - 46,033 km rețea de canalizare (urban); - 7 stații de pompăre;	- 4000 rural - 7200 beneficiari direcți (urban); - 1808 gospodării beneficiare; - 2 localități beneficiare
16	Construcția sistemului de canalizare în localitățile: s. Hîrtop, s.Javgur și construcția prizei de apă s. Ecaterinovca rl Cimișlia	Primăria com. Hîrtop	Raionul Cimișlia, localitățile: s. Hîrtop, s.Javgur, s. Ecaterinovca	24 810,0	24 810,0	0.0	-	1,7 km rețea de apă (rural); - 6,1 km rețea de canalizare(rural)	- 1983 gospodării; - 5951 populație (rural) 1 serviciu intercomunitar creat
17	Dezvoltarea sistemului de canalizare pentru localitățile rurale din bazinul râului Cogîlnic: Sadaclia, Carabetovca și Iordanovca	Primăria satului Sadaclia, raionul Basarabeasca	Raionul Basarabeasca, localitățile: Sadaclia, Carabetovca și Iordanovca	67 239,4	40 000,0		27 239,4	- 61 km rețea de canalizare (rural); - 2 stații de epurare; - 16 stații de pompăre	- 9621 gospodării - 19800 beneficiari direcți (rural); - 3 localități beneficiare
18	Managementul eficient al complexului de tratare și evacuare a apelor reziduale dintre localitățile Vișniovca, Cociulia, Șamalia și Capaclia.	Primăria s.Visniovca, r-l Cantemir	Raionul Cantemir , localitățile: Visniovca Capaclia, Cociulia, Samalia	38 295,9	38 185,3	110,6	-	-10,83 km rețea de canalizare (rural); - 2 stații de epurare - 4 stații de pomp.	-11 000 beneficiari direcți (rural); - 2000 gospodării ; - 4 localități beneficiare;
19	Crearea sistemului de canalizare în localitățile Iargara și Sarata Nouă din raionul Leova	Primăria Iargara, r-l Leova	Raionul Leova, localitățile: Iargara Sarata Nouă	33 674,0	33 450,0	224,0	-	- 44, 6 km rețea de canalizare (rural); - 2 stații de epurare;	- 6669 beneficiari direcți (rural); - 2407 gospodării beneficiare; - 2 localități beneficiare
20	Crearea sistemului de canalizare în localitățile Filipeni, Hănăsenii Noi, Romanovca și Cupcui din raionul Leova	Primăria Filipeni, r-l Leova	Raionul Leova, localitățile: Filipeni, Hănăsenii Noi, Romanovca și Cupcui	33,674.0	33,450.0	224.0		- 44, 6 km rețea de canalizare (rural); - 2 stații de epurare;	- 6758 - beneficiari direcți (rural); - 2071 gospodării beneficiare; - 4 localități

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuția	Alte surse		
									breficiare
21	Alimentarea cu apă potabilă și canalizare locală a s. Burlăceni, st. Greceni, s. Iujnoe, s. Alexandrfelid raionul Cahul	Primaria comunei Burlăceni, r-l Cahul	Raionul Cahul , localitățile: Burlăceni, Iujnoe	12 230,8	11 230,8	1 000,0	-	- 2 castele de apă potabilă; 23 km de apă (rural); - 1,2 km canalizare(rural)	- 2 660 beneficiari direcți (rural); - 914 gospodării beneficiare ; - 2 localități beneficiare;
22	Construcția rețelei de canalizare în primăriile: Lărguța, Cîrpești, Lingura, Tartaul, Ciobalaccia și a stației de epurare din satul Tartaul raionul Cantemir	Primăria Tartataul	Raionul Cantemir, localitățile: Lărguța, Cîrpești, Lingura, Tartaul, Ciobalaccia	93 237,0	40 000,0	1 250,0	51 987,0	- 83 km rețea de canalizare (rural); - 1 stație de epurare construită; - 15 stații de pompare	-12 000 beneficiari direcți (rural); - 5 localități beneficiare; - 2 strategii și planuri locale elaborate
d) Total proiecte cu surse de finanțare neidentificate : 15 proiecte				524 095,5	403 392,5	16 024,3	104 678,7	- 70,52 km rețea de apă(urban); - 104,14 km de apă (rural); -76,67 km rețea de canalizare (urban); - 206,73 km canalizare(rural); -- 45 stații de pompare - 9 stații de epurare -6 rezervoare de apă	- 36 localități beneficiare - 35 235 gospodării beneficiare ; - 80 400 beneficiari direcți (rural); - 23 752 beneficiari direcți (urban); - 2 operatori regionali -1 serviciu intercomunitar creat -- 2 strategii și planuri locale
TOTAL MĂSURA 1 :				881 996,9	468 302,5	40 522,3	373 172,2	- 95,39 km rețea de canalizare (urban) - 240,03 km canaliz(rural); - 45 stații de pompare; 13 stații de epurare; -6 rezervoare de apă	- 43 localități beneficiare; - 35 835 gospodării beneficiare ; -81 729 beneficiari direcți (rural); - 35 752 beneficiari direcți (urban);

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuția	Alte surse		
									- 2 operatori regionali - 1 serviciu intercomunitar creat - 2 strategii și planuri locale elaborate

Monitorizarea și evaluarea implementării măsurii 1

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării măsurii 1 din POR:

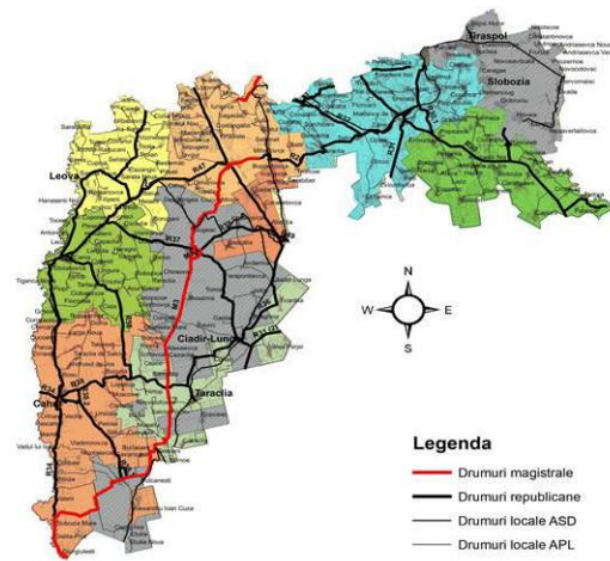
Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea de măsură	Valoarea inițială(01.2017)	Ținta 2020
1	Populație cu acces îmbunătățit la servicii de alimentare cu apă construite/modernizate în urma implementării proiectelor în zonele urbane	persoane	0	13500
2	Populație cu acces îmbunătățit la servicii de alimentare cu apă construite/modernizate în urma implementării proiectelor în zonele rurale	persoane	0	29178
3	Populație cu acces îmbunătățit la servicii de canalizare construite/modernizate în urma implementării proiectelor în zonele urbane	persoane	0	0
4	Populație cu acces îmbunătățit la servicii de canalizare construite/modernizate în urma implementării proiectelor în zonele rurale	persoane	0	2000
5	Nr. de comunități conectate la serviciile de AAC regionalizate	număr	0	9

Măsura 2. Reabilitarea și modernizarea drumurilor regionale și locale

Infrastructura de drumuri disponibilă este strâns legată de dezvoltarea economică a regiunilor și nivelul de trai al populației. În RDS, deși infrastructura rutieră este suficient de dezvoltată, starea acesteia reprezintă provocarea cheie pentru dezvoltarea regiunii. Dacă în ultima perioadă de timp urmărim un proces intens de reparație a drumurilor publice, mai cu seamă a drumurilor magistrale și republicane, la nivelul drumurilor locale, timpul de construcții și modernizare lasă mult de dorit. Situația rămâne incertă atât timp, cât fondurile publice destinate lucrărilor de construcție, modernizare și reabilitare a drumurilor rămân a fi concentrate în mare parte la nivel central. Conform datelor IDAM 2014 circa 31% din drumurile locale din RDS sunt apreciate ca fiind în stare nesatisfăcătoare, 53% în stare satisfăcătoare și doar 16% în stare bună. Drumurile comunale sunt degradate și cu soluții tehnice depășite, ceea ce nu asigură un acces facil spre zonele rurale. Acest lucru reduce din mobilitatea, mai cu seamă a forței de muncă din mediul rural care ar putea fi utilizată în orașe, precum și îngreunează accesul la servicii de calitate, în deosebi de sănătate.

Pentru a stabili direcțiile de dezvoltare a sectorului drumuri, cu suportul GIZ a fost elaborat Programul Regional Sectorial în domeniul Drumuri Regionale și Locale, aprobat prin decizia CRD Sud nr. 1/02 din 26 martie 2015, în care este stabilită viziunea și direcțiile prioritare de dezvoltare a acestui sector important până în anul 2020². Obiectivul țintă stabilit în acest program, prevede reabilitarea până în 2020 și asigurarea ciclului complet de întreținere în RDS a circa 250 km de drum. Ca și în cazul PRS în domeniul AAC, la atingerea obiectivului stabilit în PRS în domeniul DRL se va urmări implementarea în regiune a proiectelor în acest domeniu de către toți actorii interesați și din diverse surse interne și externe. Proiectele din POR Sud 2017-2020 doar vor veni cu cota de contribuție la realizarea acestui indicator. În cadrul CPP III, în acest sector au fost încurajate investițiile în reabilitarea coridoarelor de drum care asigură conexiunea către localitățile și infrastructura de primă importanță (educațională, de sănătate, economică, turistică, etc.), precum și către centre raionale și orașe. Prioritare se consideră proiectele care presupun modernizarea drumurilor care au cel mai mare impact asupra dezvoltării regionale și care satisfac în mod simultan necesitățile și interesele unui număr cât mai mare de populație, prin conectare la rețeaua de drumuri naționale.

În POR Sud 2017-2020 la măsura respectivă sunt incluse total 16 proiecte cu un cost estimativ de 1337,6 mln lei. Dintre care 4 proiecte în valoare de 119,8 mln lei cu probabilitate sporită de finanțare din FNDR (vezi componenta a) și b) din tabel), 5 CPV cu o valoare totală de 734,9 mln lei rezultate din

²Programul Regional Sectorial în domeniul infrastructurii drumurilor regionale și locale pentru RDS poate fi accesat la http://www.adrsud.md/public/files/Program_regional_sectorial_DRL.pdf

procesul de planificare regională sectorială (vezi componenta c) din tabel) și 7 proiecte cu o valoare totală de 482,9 mln. lei cu surse de finanțare neidentificate (vezi componenta d) din tabel).

Proiectele măsurii 2. Reabilitarea și modernizarea drumurilor regionale și locale

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuția APL	Alte surse		
Proiecte trecătoare									
1	Reabilitarea și modernizarea drumului de importanță regională-str. I. Spirin din or. Cahul	Primăria Cahul	or.Cahul	37 041,4	37 041,4	0	0	- 2,6 km de drum	- 37 217 beneficiari
a) Total proiecte trecătoare:				37 041,4	37 041,4	0,0	0,0	- 2,6 km de drum	- 37 217 beneficiari
Proiecte DUP									
2	Construcția drumului intercomunitar L509 Feștelîța-Marianca de Jos-Ștefan Vodă și asigurarea conexiunii cu drumul național R 30 Chișinău-Căușeni-frontiera cu Ucraina	Primăria Feștelîța, raionul Ștefan Vodă	Raionul Ștefan Vodă, localitățile: Feștelîța, Marianca de Jos, Copceac, Alava, Volintiri, Semionovca, Brezoaia	23 200,0	23 000,0	200,0	0	-3,5 km de drum renovat	-12511 nr.beneficiarilor direcți
3	Dezvoltarea infrastructurii de afaceri prin conectarea localităților și a drumurilor locale de pe coridorul 20 – RD Sud, R34 – Sîrma – Tomai – Sărăteni– Hîrtop –la rețeaua de drumuri naționale - R3	Primăria Hîrtop, raionul Cimișlia	Raionul Cimișlia, com. Hîrtop	45 066,0	45 066,0		0	- 5,6 km de drum reabilitate	- 2 500 nr.beneficiarilor direcți
4	S 1007 Reabilitarea infrastructurii drumului în s. Antonești – oportunități sporite de dezvoltare economică pentru zona de sud a Republicii Moldova	Primăria Antonești, raionul Ștefan Vodă	Raionul Ștefan Vodă, localitățile: Antonești, Carahasani	14 547,9	14 547,9		0	- 2,8 km de drum reabilitat	- 8908 nr. beneficiarilor direcți
b) Total proiecte aprobate în DUP 2017-2020				82 813,9	82 613,9	200,0	0,0	11.9km de drum	23919beneficiari
Concepte de Proiecte Viabile (CPV) rezultate din procesul de planificare regională sectorială susținut de GIZ									

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuția APL	Alte surse		
5	Coridorul de drum nr. 21: R26 – Mihailovca – Sagaidac – Ciuflești – Baimaclia – R26	-	Raionul Cimișlia, localitățile: Mihailovca, Sagaidac, raionul Căușeni, localitățile: Ciuflești, Baimaclia	164 609,4			164 609,4	- 42,5 km de drum reabilitat	- 19907 nr. beneficiarilor direcți
6	Coridorul de drum nr. 23: R30 – Ermoclia – Volontiri – frontiera cu Ucraina	-	Raionul Ștefan Vodă, localitățile: Ermoclia, Volontiri	112 409,0			112 409,0	- 29,4 km de drum reabilitat	- 14377 nr. beneficiarilor direcți
7	Coridorul de drum nr. 24: R34 – Ciobalaccia – Tartaul – R56 – Baimaclia – Enichioi – R37	-	Raionul Cantemir, localitățile: Ciobalaccia, Tartaul, Baimaclia, Enichioi	139 481,5			139 481,5	- 37,25 km de drum reabilitat	- 15591 nr. beneficiarilor direcți
8	Coridorul de drum nr. 25: R26 – Mihailovca – Sadaclia – Iordanovca – R3	-	Raionul Cimișlia, s.Mihailovca Raionul Basarabeasca, s.Sadaclia, s.Iordanovca	84 350,0			84 350,0	- 22,25 km de drum reabilitat	- 11653nr. beneficiarilor direcți
9	Coridorul de drum nr. 26: R38 – Moscovei – Budăi – Ciumai – Mirnoe – frontiera cu Ucraina	-	Raionul Taraclia, localitățile: Moscovei, Budăi și Mirnoe	234 077,7			234 077,7	-45,59 km de drum reabilitat	-12658 nr. beneficiarilor direcți
c) Total proiecte rezultate din procesul de planificare regională sectorială (CPV):				734 927,6	0,0	0,0	734 927,6	-176,99 km de drum reabilitat	-74186 nr. beneficiarilor direcți
Proiecte cu surse de finanțare neidentificate									
10	Reabilitarea drumului L580 Mihailovca-Sagaidac-Valea Perjei km 0+000 - 12+940	Consiliul raional Cimișlia	Raionul Cimișlia, satele: Mihailovca, Selemet, Satul Nou	115 222,9	70 000,0		45 222,9	- 12,94 km de drum renovat;	- 10150 nr. beneficiari direcți
11	S 1002 Reparația drumului L519, L530 R30 –Drum de acces spre satul Crocmaz	Primăria Crocmaz, r. Ștefan Vodă	Raionul Ștefan Vodă, satul Crocmaz	69 010,4	69 010,4			- 10,255 km de drum renovat	- 3500 nr. beneficiarilor direcți
12	S 1041 Construcția drumului intercomunitar Toceni-Antonești-Leca-Cantemir	Consiliul raional Cantemir	Raionul Cantemir, localitățile: Cantemir, Antonești, Toceni	79 919,2	70 000,0	9 919,2		- 13,3 km de drum renovat	- 9000 nr.beneficiari direcți

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuția APL	Alte surse		
13	S 1001Reparația capitală a porțiunii de drum Sagaidac – Suric din coridorul 21 - RD Sud, R 26 - Mihailovca - Sagaidac - Ciuflești - Baimaclia - R - 26	Primăria Sagaidac, raionul Cimișlia	Raionul Cimișlia,localitățile: Suric, Sagaidac	69 970,0	69 970,0			- 11 km de drum renovat	- 4000 nr. beneficiari direcți
14	S1049 Reabilitarea infrastructurii drumurilor L 509, L 509.1 - drum de acces spre satul Copceac	Primăria s. Copceac, Ștefan Vodă	Raionul Ștefan Vodă, s. Copceac	63 216,3	62 516,3	100,0	600,0	- 8,167 km drum modernizat;	- 2443 beneficiari
15	Construcția drumului Acui - Dimitrova, etapa II	Consiliul raional Cantemir	s.Acui s.Dimitrova, r-ul Cantemir	20 213,8	20 036,0	177,8	-	- 11 km de drum modernizat;	- 3450 beneficiari
16	S011 Reabilitarea drumului : Coridorul 25 RD Sud R26- Mihailovca-Sadaclia-Iordanovca	Primăria satului Sadaclia, Basarabeasca	Raionul Basarabeasca, satul Sadaclia	65 317,4	64 795,4	522,0		- 11,4 km de drum reabilitat	- 11 657 nr.beneficiarilor direcți
<i>d) Total proiecte cu surse de finanțare neidentificate</i>				482 870,1	426 328,2	10 719,1	45 822,9	78.06 km de drum	44200beneficiari
TOTAL MĂSURA 2 :				1 337 652,3	545 982,7	10 919,1	780 750,5	269,552 km drum	179522 beneficiari

Monitorizarea și evaluarea implementării măsurii 2

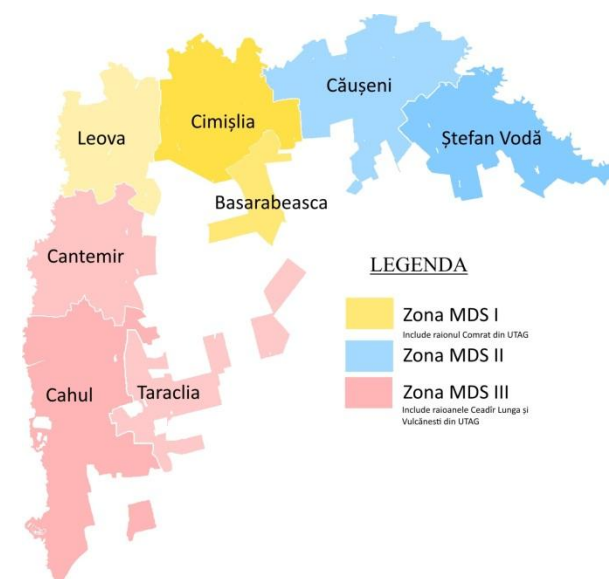
Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării măsurii 2 din POR:

Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea de măsură	Valoarea inițială	Ținta program
1	Lungimea drumurilor reabilite, km (indicator din PRS);	km	0	14,5
2	Populație cu acces îmbunătățit la drumurile reabilite, nr	persoane	0	61136

RDS dispune de o infrastructură slab dezvoltată pentru gestionarea deșeurilor. Actualmente în RDS aproape în fiecare localitate există câte un depozit de deșeuri. Astfel, în ansamblu în regiune sunt circa 200 de depozite, din care majoritatea nu sunt autorizate. Ariile de depozitare sunt deseori create ad-hoc, fără aplicarea unor măsuri de protecție a mediului. Tehnologiile avansate nu sunt aplicate, preponderent din cauza suportabilității reduse a populației pentru costurile aferente, precum și din cauza unui control necorespunzător privind respectarea standardelor ecologice. Reutilizarea și reciclarea deșeurilor este practică la o scară foarte redusă. Serviciile de gestionare a deșeurilor sunt prestate, în mare măsură, doar în mediul urban. În mediul rural ca regulă, generatorii de deșeuri transportă în mod individual deșeurile și în marea majoritate în locuri neautorizate. Ținând cont că doar 26% din populație locuiește în orașe, rata de acoperire cu serviciile de salubritate nu depășește nivelul de 20%³. Actualmente se atestă o intenție pozitivă de a crea servicii de colectare a deșeurilor și în mai multe localități rurale.

În perioada 2009-2015 în RDS a fost înregistrată o tendință de creștere cu circa 33 la sută a cantității de deșeuri generate. Gestionarea deficientă a deșeurilor în regiune are repercusiuni negative asupra mediului înconjurător și asupra calității vieții. În acest context, asigurarea serviciilor de gestionare a deșeurilor menajere este un obiectiv important al autorităților publice locale.

Consiliul Regional pentru Dezvoltare Sud a aprobat în anul 2011 Strategia de Gestionare a Integrată a Deșeurilor Solide în Regiunea de Dezvoltare Sud, cu orizontul de planificare 2011-2025. Elaborarea documentului a fost realizată cu suportul companiei de consultanță EPTISA și finanțată din fondurile UE.⁴ Strategia prevede dezvoltarea sectorului de MDS prin crearea în RDS a 3 zone de management: 1 zonă – raioanele Căușeni și Ștefan Vodă, 2-a zonă - raioanele Cimișlia, Leova și Basarabeasca și a 3 zonă raioanele Cantemir, Cahul și Taraclia. În anul 2014 a fost lansat procesul de elaborare în baza strategiei a 3 Studii de Fezabilitate (SF). Pentru zona 1 și 2 elaborarea SF este susținută de Agenția Cehă pentru Dezvoltare. Pentru zona de management 3 studiul a fost elaborat cu suportul GIZ. Ministerul Mediului a insistat asupra revizuirii hotarelor zonelor de management 2 și 3 și extinderii acestora asupra teritoriului UTAG. În prezent, avem varianta finală a SF pentru zona de management 1 și 3. Pentru zona 2 documentul este în lucru. Urmează ca autoritățile publice să obțină de la ministerul de sector acordul de mediu, după care vor fi intensificate negocierile cu donatorii pentru finanțarea proiectelor de creare a sistemelor regionale de gestionare a deșeurilor. Ca și în sectorul de alimentare cu apă, în sectorul deșeurilor în mare parte, măsurile și acțiunile stipulate se bazează pe modelul celor 5 piloni. Dezvoltarea

³În anul 2010, conform estimărilor făcute de experții în cadrul proiectului „Guvernarea deșeurilor –ENVP Est”, rata de acoperire a populației cu serviciile de colectare a deșeurilor constituia 15%. În prezent, în absența datelor privind serviciile de salubritate, calcularea exactă a ratei actuale de acoperire nu a fost posibilă.

⁴Strategia de Gestionare Integrată a Deșeurilor Solide în RDS poate fi accesată la <http://www.adrsud.md/public/files/deseuri/Strategia_de_gestionare_integrata_a_deseurilor.pdf>

infrastructurii fizice trebuie să fie precedată de planificarea strategică sectorială. Alte 4 elemente presupun: cooperarea intercomunitară, dezvoltarea capacităților APL și a operatorilor de servicii, activitățile de sensibilizare a populației. Doar acționând în sinergie, aceste mecanisme conduc la îmbunătățirea performanțelor în sectorul servicii publice.

Una din condițiile înaintate către aplicanți în cadrul celui de al treilea concurs de propuneri de proiecte la FNDR, a fost ca proiectele depuse să se încadreze în abordarea stabilită în Strategia de gestionare integrată a deșeurilor din RDS și în SF elaborate.

Conform strategiei respective urmează ca pînă la sfîrșitul anului 2020 serviciile orășenești de colectare a deșeurilor să se extindă asupra 100% din localitățile urbane și a 75% din localitățile rurale(cu o populație de peste 500 locuitori). Alt indicator stabilit în strategie prevede pînă în anul 2020 reducerea numărului de depozite de la aproximativ 200 de depozite neconforme la maxim 7 depozite de deșeuri regionale.

Ca și în alte sectoare specifice identificate în SDR Sud, proiectele din domeniul MDS incluse în POR Sud 2017-2020, doar vor contribui cu cota parte la realizarea indicatorilor țintă stabiliți în aceste documente regionale importante.

În POR Sud 2017-2020 la măsura respectivă sunt incluse total 7 proiecte cu un cost estimativ de 464,8 mln lei. Dintre care 2 proiecte în valoare de 77,6 mln lei cu probabilitate sporită de finanțare din FNDR (vezi componenta a) și b) din tabel), 1 CPV cu o valoare totală de 324,4 mln lei rezultate din procesul de planificare regională sectorială (vezi componenta c) din tabel) și 4 proiecte cu o valoare totală de 62,8 mln. lei cu surse de finanțare neidentificate (vezi componenta d) din tabel).

Proiectele măsurii 3 Dezvoltarea sistemelor regionale de management integrat al deșeurilor solide

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuția APL	Alte surse		
Proiecte trecătoare nu sunt									
Proiecte DUP									
1	Sistem de management integrat al deșeurilor în raionul Cahul	CR Cahul	Raionul Cahul, 40 primării	43 965,0	43 593,0	372,0	-	- 98 platforme de colectare a deșeurilor; - 12 autospeciale; - 23418 pubele; - 198 containere pentru colectarea deșeurilor.	- 1operator regional de MID; - 55 localități beneficiare; - 23256 gospodării din mediul rural

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contri buția APL	Alte surse		
2	Extinderea serviciilor de salubritate a operatorului din orașul Cantemir în 27 de localități din raionul Cantemir.	CR Cantemir	Raionul Cantemir, 27 primării	33 639,2	33 621,5	17,7	-	- 1 platforma de colectare a deșeurilor; - 9 autospeciale; - 500 containere pentru colectarea deșeurilor; - 17731 tomberoane - 1 staregie de mediu	- localități; - 2000 gospodării (urban) - 19 000 gospodării beneficiare (rural)
b) Total proiecte aprobate în DUP 2017-2020				77 604,2	77 214,5	389,7	0,0	- 1 platforma de colectare a deșeurilor; - 9 autospeciale; - 500 containere pentru colectarea deșeurilor; - 17731 tomberoane - 1 staregie de mediu	1 operator regional - 55 localități beneficiare; - 2000 gospodării (urban) - 42256 gospodării beneficiare (rural)
Concepte de Proiecte Viabile (CPV) rezultate din procesul de planificare regională sectorială susținut de GIZ									
3	Crearea sistemului de management integrat al deșeurilor în Zona de Management a Deșeurilor 3, Regiunea de Dezvoltare Sud	APL din raioanele Cahul, Taraclia, Cantemir, Ceadâr - Lunga, Vulcănești	Cahul, Taraclia, Cantemir, Ceadâr - Lunga, Vulcănești	324 390,0	-	-	324 390,0	- 1 Depozit MDS regional construit - 2 Stații de transfer construite	- 146 localități - 23777 gospodării (urban) - 46542 gospodării (rural) - 1 Operator regional
c) Total proiecte rezultate din procesul de planificare regională sectorială (CPV):				324 390,0	0,0	0,0	324 390,0	- 1 Depozit MDS Regional construit - 2 Stații de transfer construite	- 146 localități - 23777 gospodării (urban) - 46542 gospodării (rural) - 1 Operator regional

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuția APL	Alte surse		
Proiecte cu surse de finanțare neidentificate									
4	Sistem de management integrat al deșeurilor în raionul Căușeni.	Primăria or.Căușeni	or.Căușeni, com.Zaim, s.Grigorievca, s.Cîrnățeni, s.Ursoaia, s.Tănătari;	14 900,0	14 900,0	0,0	-	- 8900pubele; - 420 containere;	-5 localități -5870 gospodării (urban) -5361 gospodării (rural) -27 gunoiști lichidate -1 operator regional
5	Eficientizarea managementului deșeurilor menajere solide în raionul Căușeni	Primăria s. Coșcalia, r.Căușeni	Raionul Căușeni, 45 de localități	20 099,0	19 450,0	649,0	-	- 29 autospeciale; - 100 containere; - 15000 tomberoane; - 600 urne basculante	45 localități -5870 gospodării (urban) -23130 gospodării (rural)
6	Îmbunătățirea managementului deșeurilor menajere solide în în primăriile: Iargara, Tigheci și Baiuș din raionul Leova	Primăria or.Iargara, r.Leova	Raionul Leova Iargara, Tigheci și Baiuș	10 332,0	10 250,0	82,0	-	- 2 autospeciale; - 2281 pubele	3 localități beneficiare 3338 gospodării (urban) 3356 gospodării din mediul rural
7	Instituirea unui sistem integrat de gestionare a deșeurilor menajere Cimișlia	CR Cimișlia	Raionul Cimișlia, 32 localități	17 469,6	15 722,6	698,8	1 048,2	- 310 platforme de; colectare a deșeurilor; - 9 autospeciale; - 850 containere de colectare a deșeurilor	- 32 localități beneficiare; -4728 gospodării (urban) -15272 gospodării (rural) - 3gunoiști lichidate
d) Total proiecte cu surse de finanțare neidentificate				62 800,6	60 322,6	1 429,8	1 048,2	- 11181 pubele -1370 containere; -40 autospeciale; -15000 tomberoane; -600 urne basculante - 310 platforme de;	- 85 localități beneficiare; -19806 gospodării (urban) -47119 gospodării (rural)

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuția APL	Alte surse		
								<i>colectare a deșeurilor;</i>	<i>- 30 gunoiști lichidate -1 operator regional</i>
	Total MĂSURA 3 :	7 proiecte		464 794,8	137 537,1	1 819,5	325438,2	-34599 pubele -2068 containere; -49 autospeciale; -32731 tomberoane; -600 urne basculante - 409 platforme -1 Depozite MDS regionale -2 Statie de transfer	- 286 localități beneficiare; -45583 gospodării (urban) -134917 gospodării (rural) - 30 gunoiști lichidate -3 operator regional

Monitorizarea și evaluarea implementării măsurii 3

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării măsurii 3 din POR:

Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea de măsură	Valoarea inițială	Ținta program
1	Nr gospodăriilor/populației cu acces îmbunătățit la servicii de colectate a deșeurilor urban	gospodării/persoane	0	2000/5200
2	Nr gospodăriilor/populației cu acces îmbunătățit la servicii de colectate a deșeurilor rural, pers	gospodării/persoane	0	42256/118000
3	Numărul de localități conectate la sistemul regional de management al deșeurilor	unități	0	107

Măsura 4. Sporirea eficienței energetice a clădirilor și spațiilor publice.

O evaluare a clădirilor publice din RDS ne-a permis să constatăm că circa 80 la sută din clădirile publice sunt construite cu cel puțin 20 de ani în urmă, având învechite sistemele de asigurare a acestor clădiri cu căldură termică. Deseori nu există, sau nu funcționează sistemele de ventilare a încăperilor. Deși în ultima perioadă prin proiecte locale implementate de APL au fost renovate sub aspect de eficiență energetică (schimbarea geamurilor și a ușilor, renovarea acoperișurilor, trecere la sisteme de încălzire pe biomasă), problema eficienței energetice a clădirilor publice persistă. Majoritatea clădirilor publice necesită reparație capitală, fapt care oferă oportunități esențiale pentru implementarea măsurilor de eficiență energetică. Ponderea cheltuielilor pentru încălzire din totalul de cheltuieli din instituțiile publice este substanțială. De exemplu, în instituțiile de învățământ acestea constituie circa 39%⁵.

În anul 2014 ADR Sud printr-o abordare participativă, cu suportul GIZ, a elaborat Programul Regional Sectorial de Eficiență Energetică a clădirilor publice pentru Regiunea de Dezvoltare Sud⁶. Acest program conține o analiză amplă a sectorului EE, stabilește viziunea și direcțiile prioritare de dezvoltare a sectorului respectiv în RDS, pentru perioada 2014-2020. Drept rezultat al discuțiilor și deciziilor grupului de lucru, adoptate în timpul atelierelor desfășurate în perioada februarie-iulie 2013, intervențiile în vederea sporirii EE se vor concentra pe următoarele categorii de clădiri publice:

- Clădirile din sectorul educațional (preșcolare și preuniversitare);
- Clădirile din sectorul medical (spitalele publice, instituțiile medicale, ambulatorii, policlinici);
- Clădirile din sectorul administrativ (primărie, consilii raionale); și
- Clădirile din sectorul social (aziluri, orfelinate).

Abordarea dată se bazează pe o analiză a tipului și mărimii medii a clădirii și a potențialului acesteia de a genera economii semnificative de energie care pot avea impact asupra obiectivelor naționale. La selectarea acestor categorii de clădiri publice s-a ținut cont de criteriile propuse de grupul de lucru regional, și anume suprafața și rata de utilizare a edificiilor. Cu cât valoarea acestor parametri este mai mare, cu atât potențialul de economisire este mai înalt. Abordarea respectivă este corelată cu prevederile principalelor documente naționale din sectorul EE.

Indicatorii țintă stabiliți în PRS de eficiență energetică a clădirilor publice pentru RDS, pentru anul 2020 indică o rată de renovare a 10% din clădirile publice, ce implică circa 93.497 m² din suprafața clădirilor și va avea drept rezultat reducerea cererii de energie finale cu aproximativ 14.773 MWh pe an în 2020, comparativ cu consumul final de referință în 2009⁷. Ca și în cazul altor programe din POR, rezultatul realizării proiectelor incluse în programul 4 vor contribui la atingerea obiectivelor țintă stabiliți în PRS în domeniul EE, precum și a indicatorilor respectivi din SDR Sud 2020.

În POR Sud 2017-2020 la măsura respectivă sunt incluse total 4 proiecte cu un cost estimativ de 113,2 mln lei. Dintre care 1 proiect în valoare de 15,1 mln lei cu probabilitate sporită de finanțare din FNDR (vezi componenta a) și b) din tabel) și 3 CPV cu o valoare totală de 98,1 mln lei rezultate din procesul de planificare regională sectorială (vezi componenta c) din tabel). În categoria de proiecte cu surse de finanțare neidentificate în domeniul EE nu este nici un proiect.

⁵ Ghid practic. Implementarea sistemului de management energetic în instituțiile publice. Proiectul MSPL, GIZ

⁶ Programul Regional Sectorial de Eficiență Energetică a clădirilor publice pentru RDS poate fi accesat la http://www.adrsud.md/public/files/Program_regional_sectorial_EE.pdf

⁷ Suprafața estimată și consumul final de energie nu reflectă situația sectorului construcțiilor publice în general, ci doar a clădirilor publice din cadrul categoriilor descrise mai sus.

Proiectele măsurii 4. Sporirea eficienței energetice a clădirilor și spațiilor publice.

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuția APL	Alte surse		
Proiecte trecătoare nu sunt									
Proiecte DUP									
1	Reabilitarea termică a clădirii IMSP „Spitalul raional Cantemir” (bloc chirurgical)	CR Cantemir	or.Cantemir	15 062,2	14 744,2	318,0		- 2 blocuri reabilitate; 2340m2	- Circa 6000 beneficiari direcți anual
b) Total proiecte aprobate în DUP 2017-2020				15 062,2	14 744,2	318,0	0,0	- 2 blocuri reabilitate; 2340m2	- Circa 6000 beneficiari direcți anual
Concepte de Proiecte Viabile (CPV) rezultate din procesul de planificare regională sectorială susținut de GIZ									
2	Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic "Matei Basarab" din orașul Basarabasca	CR Basarabasca	or. Basarabasca	16 020,9			16 020,9	-1 cladire publică renovată -2990 m2	Circa 266 beneficiari direcți anual
3	Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic "Constantin Spătaru" din orașul Leova	CR Leova. Primăria or. Leova	or. Leova	57 054,8			57 054,8	-1 cladire publică renovată -11319 m2	Circa 660 beneficiari direcți anual
4	Sporirea eficienței energetice a IMSP Spitalul Raional Ștefan Vodă din orașul Ștefan Vodă	CR Ștefan Vodă	or. Ștefan Vodă	25 053,3			25 053,3	-1 cladire publică renovată -4110 m2	Circa 20000 beneficiari direcți anual
c) Total proiecte rezultate din procesul de planificare regională sectorială (CPV):				98 129,0	0,0	0,0	98 129,0	-3 cladiri publice renovate -18419 m2	Circa 20926 beneficiari direcți anual
TOTAL MĂSURA 4 :				113 191,2	14 744,2	318,0	98 129,0	-3 cladiri publice renovate -26699 m2	Circa 26926 beneficiari direcți anual

Monitorizarea și evaluarea implementării măsurii 4

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării măsurii 3 din POR:

Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea de măsură	Valoarea inițială	Ținta program
1	Nr. clădirilor publice renovate prin măsuri de eficiență energetică	unități	0	2
2	Suprafața clădirilor publice renovate prin măsuri de eficiență energetică	m2	0	2340
3	Nr persoane beneficiare de condiții îmbunătățite de ședere sub aspect EE în clădirile publice renovate	persoane	0	6000

Măsura 5. Dezvoltarea serviciilor și infrastructurii de suport în afaceri

Dezvoltarea regională nu se limitează doar la modernizarea infrastructurii rutiere, sau la îmbunătățirea infrastructurii de utilități publice și de ridicare a calității serviciilor prestate în aceste domenii. Pentru o dezvoltare echilibrată și durabilă a regiunii, este foarte important de a pune accent pe dezvoltarea economică, ceea ce presupune acțiuni de încurajare a investițiilor private în economia regiunii.

RDS rămâne a fi regiunea cu cea mai mică intensitate antreprenorială. Numărul de întreprinderi active la 1000 locuitori este de circa 4 unități, față de 6 în RDN, 8 în RDC, 8 în UTAG și 42 în mun. Chișinău. În timp ce în RDS sunt concentrate circa 5 la sută din toate întreprinderile din țară, acestea au înregistrat în anul 2015 doar 3,1 la sută din veniturile din vânzări pe țară și au obținut un profit de 3,6 la sută din total.

Pentru a promova dezvoltarea afacerilor în regiune este foarte important de a crea și dezvolta structuri de sprijin a afacerilor, mai cu seamă pentru micii întreprinzători, IMM. Actualmente, infrastructura de suport în afaceri în RDS este slab dezvoltată. Din multitudinea de tipuri de structuri de sprijin în afaceri cunoscute din practicile internaționale, cum ar fi: incubatoare de afaceri, centre de consultanță, parcuri industriale, parcuri tehnologice, centre de suport pentru inovare, laboratoare de cercetare și inovare, etc., astăzi în RDS funcționează doar 3 Incubatoare de Afaceri (IA): IA din Ștefan Vodă, IA din Leova și incubatorul de afaceri din Cimișlia. Toate aceste 3 incubatoare din RDS au fost deschise cu suportul ODIMM. Deși în regiune există 3 Zone Economice Libere (ZEL), Taraclia, Tvardița și Portul Internațional Liber Giurgiulești (PILG), cu statut de ZEL, potențialul acestora nu este valorificat pe deplin. În regiune nu avem Parcuri Industriale (PI) funcționale.

Pentru a impulsiona dezvoltarea sectorului IMM - urilor și crearea unor noi afaceri este necesar de a extinde și diversifica tipurile de infrastructura de sprijinire a afacerilor, precum și diversificarea gamei de servicii oferite de către acestea. În susținerea acestei afirmații, în perioada 2016-2017 va fi elaborat PRS în domeniul dezvoltării infrastructurii de suport în afaceri în RDS (vezi programul 6 POR). Investiții directe în acest sector în perioada de referință sunt prevăzute/concepute în proiectele investiționale depuse pentru finanțare la FNDR în cadrul concursului de propuneri de proiecte III. Pentru acest program au fost depuse de către aplicanți 5 proiecte.

În POR Sud 2017-2020 la măsura respectivă sunt incluse total 5 proiecte cu un cost estimativ de 84,8 mln lei. Dintre care doar 1 proiect în valoare de 20,9 mln lei cu probabilitate sporită de finanțare din FNDR (vezi componenta a) și b) din tabel) și 4 proiecte cu o valoare totală de 63,9 mln. lei cu surse de finanțare neidentificate (vezi componenta d) din tabel).

Proiectele măsurii 5. Dezvoltarea serviciilor și infrastructurii de suport în afaceri

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuți a APL	Alte surse		
Proiecte trecătoare nu sunt									
Proiecte DUP									

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuții a APL	Alte surse		
1	Dezvoltarea durabilă a parcului industrial Cahul ca structură de sprijinire a afacerilor de importanță regională	Consiliul raional Cahul	or.Cahul	20 861,7	20 000,0	861,7	-	-500 m rețea de gaz -1800 m rețea electrică -890 m rețea apeduct -1700 m rețea telefonică -8250 m drum construit	10 rezidenți
b) Total proiecte aprobate în DUP 2017-2020				20 861,7	20 000,0	861,7	0,0	-500 m rețea de gaz -1800 m rețea electrică -890 m rețea apeduct -1700 m rețea telefonică -8250 m drum construit	10 rezidenți
CPV nu sunt									
Proiecte cu surse de finanțare neidentificate									
2	Oportunități pentru atractivitatea investițională în economia regiunii de dezvoltare Sud	Consiliul raional Căușeni	or.Căușeni	18 620,2	15 665,2	2 955,0	-	-522 m rețea de gaz -1486 m rețea electrică -140 m rețea apeduct -112 m de canalizare	- 1500 locuri de muncă
3	Создание регионального бизнес инкубатора в городе Тараклия	Consiliul raional Taraclia	or.Taraclia	13 245,7	11 451,5	1 794,3	-	1 încăpere 2500 m2	- 30 rezidenți; - 40 locuri de muncă
4	Crearea Parcului Industrial regional Cimișlia	Primăria or. Cimișlia	or.Cimișlia	17 043,8	16 965,8	78,0	-	-1000 m rețea de gaz -1 transformator electric -1200 m rețea apeduct -1200 m canalizare -1200 m drum construit	- 500 locuri de muncă
5	Înființarea centrului regional agro-industrial Leova	Consiliul Raional Leova	or.Leova	15 000,0	15 000,0	0,0	-	- 1 centrul de informare și instruire a producătorilor agricoli funcțional.	-
d) Total proiecte cu surse de finanțare neidentificate				63 909,7	59 082,5	4 827,2	0,0	- 1522 m rețea de gaz; - 1686 m rețea electrică; - 1340 m rețea apeduct; - 1312 m de canalizare; - 1 încăpere 2500 m2; -1200 m drum construit;	- 2040 locuri de muncă -30 rezidenți;
TOTAL MĂSURA 5 :				84 771,4	79 082,5	5 688,9	0,0	- 2022 m rețea de gaz; - 3486 m rețea electrică; - 2230 m rețea apeduct;	- 2040 locuri de muncă

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuții a APL	Alte surse		
								- 1312 m de canalizare; - 1 încăpere 2500 m ² ; -9450 m drum construit; -1700 m rețea telefonică	- 40 rezidenți

Monitorizarea și evaluarea implementării măsurii 5

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării măsurii ---- din POR:

Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea de măsură	Valoarea inițială	Ținta program
1	Nr. de clădiri destinate pentru suport în afaceri construite/reabilitate	unități	0	0
2	Suprafața clădirilor destinate pentru de suport în afaceri construite/reabilitate	m ²	0	0
3	Nr. obiectivelor de suport în afaceri conectate la infrastructura de acces și utilități publice, nr.	unități	0	1
4	Nr de rezidenți beneficiari	unități	0	10

Măsura 6. Modernizarea și promovarea obiectivelor cultural-turistice de importanță regională

Activitatea turistică în RM, de rînd cu alte sectoare ale economiei naționale mai puțin tradiționale, devine în ultima perioadă o ramură promițătoare, dar care necesită investiții, promovare și susținere. Actualmente în RDS există un șir de atracții turistice atât antropice cît și monumente de istorie și arhitectură valoroase. La fel, în regiune există și potențial de dezvoltare a turismului balneo - sanatorial. Însă pentru a fi o RDS, deși are concurenți puternici în acest sector, mai cu seamă Regiunea de Dezvoltare Centru, are potențial pentru a ocupa nișa sa pe piața acestui tip de servicii. Potențialul turistic al RDS este în proces de valorificare. În regiune sunt premise pentru dezvoltarea și promovarea acestei ramuri profitabile.

Măsura dată prevede acțiuni soft și hard menite să asigure îmbunătățirea infrastructurii turistice regionale prin restaurarea și modernizarea obiectivelor turistice existente, cât și acțiuni de sporire a atractivității și vizibilității potențialului turistic regional. Vor fi realizate investiții în renovarea unor obiective turistice, care fiind reabilitate vor intra în circuitul turistic al regiunii și a țării în întregime. Pentru a spori impactul activităților turistice și a produce o valoare adăugată este necesar ca unele proiecte dezvoltate în domeniul turismului să fie canalizate spre aceste destinații, ariile de intervenție fiind axate pe necesitățile lor specifice.

În cadrul măsurii ar putea fi dezvoltate inițiative care au ca finalitate promovarea potențialului turistic al RDS și sporirea vizibilității regiunii în context național și internațional.

Realizarea acțiunilor planificate va contribui la îmbunătățirea infrastructurii turistice de interes regional și promovarea RDS ca destinație turistică, având ca efect potențialul turistic sporit și creșterea numărului de vizitatori în regiune.

În POR Sud 2017-2020 la măsura respectivă sunt incluse total 5 proiecte cu un cost estimativ de 78 mln lei. Dintre care doar 1 proiect în valoare de 9,9 mln lei cu probabilitate sporită de finanțare din FNDR(vezi componenta a) și b) din tabel) și 4 proiecte cu o valoare totală de 68,1 mln. lei cu surse de finanțare neidentificate (vezi componenta d) din tabel).

Proiectele măsurii 6 Modernizarea și promovarea obiectivelor cultural-turistice de importanță regională

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuția APL	Alte surse		
Proiecte trecătoare nu sunt									
Proiecte DUP									
1	Construcția drumului de access pre mănăstirea Chistoleni	Primăria s. Sadaclia, r.Basarabeasca	Raionul Basarabeasca , s.Sadaclia	9 918,7	9 657,6	261,2		- 1 obiect de atracție turistică - 6 km drum modernizat	Circa 12 000 mii vizitatori anual
b) Total proiecte aprobate în DUP 2017-2020				9 918,7	9 657,6	261,2	0,0	1 obiect de atracție turistică	Circa 12 000 mii vizitatori

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuția APL	Alte surse		
								-6 km drum modernizat	anual
CPV nu sunt									
Proiecte cu surse de finanțare neidentificate									
2	„Lunca Prutului”- un nou traseu turistic regional	Primăria s.Văleni, r.Cahul	Raionul Cahul, s.Crihana Veche, Pascani, s.Manta, s.Vadul lui Isac, s.Colibași, s.Brînza, s.Văleni, s.Slobozia Mare, s.Cișlița Prut, Giurgiulești	21 311,6	18 619,6	2 692,0		- 5 muzee renovate - 5,4 km drum pentru destinații turistice - 25 obiecte turistice construite - 1 parcare auto	5 000 vizitatori și turiști atrași în regiune anual
3	Edificarea Complexului Muzeal „Centrul Vechi” Cimișlia	CR Cimișlia	or.Cimișlia	5 425,9	5 050,6	250,2	125,0	- 1 parcare auto - 1 teren amenajat	8 000 vizitatori anual
4	Sporirea atractivității turistice prin dezvoltarea zonei de odihnă și agrement “Lacul Sărat” de importanță regională	Primăria or.Cahul	or.Cahul	19 374,2	17 400,0	1 974,2		- 1 teren amenajat	54 locuri de muncă 2 000 locuri de odihnă
5	Dezvoltarea regională turismului în sud-estul Republicii Moldova	Primaria s.Ermoclia, r-nul Ștefan Vodă	s.Ermoclia, r.Ștefan-Vodă	22 000,0	21 000,0		1 000,0	- 3 km drum reabilitat - 3 km iluminate cu fotovoltaice - 7855 m rețea canalizare construită	- 1 sistem de gestionare a deșeurilor creat - 1 hotel proprietate APL s.Ermoclia
d) Total proiecte cu surse de finanțare neidentificate				68 111,7	62 070,2	4 916,5	1 125,0	- 5 muzee renovate - 8,4 km de drum - 25 obiecte turistice construite; - 2 parcuri auto - 2 terenuri amenajate - 3 km iluminate - 7855 m rețea	- 13 000 vizitatori annual - 54 locuri de muncă - 2 000 locuri de odihnă - 1 sistem de gestionare a deșeurilor creat

Nr	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Costul total, mln lei	inclusiv solicitat din:			Indicatori de produs	Indicatori de rezultat
					FNDR	Contribuția APL	Alte surse		
								canalizare construită	- 1 hotel proprietate APL
	TOTAL MĂSURA 6 :		5 proiecte	78 030,4	71 727,8	5 177,6	1 125,0	- 5 muzee renovate - 14,4 km de drum - 26 obiecte turistice construite; - 2 parcări auto - 2 terenuri amenajate - 3 km iluminate - 7855 m rețea canalizare	- 25 000 vizitatori annual - 54 locuri de muncă - 2 000 locuri de odihnă - 1 sistem de gestionare a deșeurilor creat

Monitorizarea și evaluarea implementării măsurii 6

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării măsurii 6 din POR:

Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea de măsură	Valoarea inițială	Ținta program
1	Nr. obiectivelor turistice renovate	unități	0	0
2	Nr. obiectivelor turistice amenajate	unități	0	1
3	Nr. vizitatori ai obiectivului turistic renovat și/sau amenajat	persoane	0	10000

POR Sud 2017-2020, ca instrument de implementare a SDR Sud 2016-2020, conține o listă de proiecte, care urmează a fi implementate în RDS în perioada 2017 – 2020 prin intermediul/cu implicarea ADR Sud și/sau a aplicanților. Pentru a asigura punerea în practică a acestor proiecte, este creat un cadru instituțional de implementare care presupune o relație ce cooperare între instituțiile implicate în implementarea proiectelor incluse în POR, rolul și atribuțiile acestora.

Astfel, în procesul de implementare a proiectelor incluse în POR Sud 2017-2020 vor fi implicate: ADR Sud, ca instituție responsabilă de implementarea POR Sud, APL ca aplicant și beneficiar direct al proiectelor, partenerii de dezvoltare (în cazul proiectelor implementate din surse externe de finanțare), CRD Sud ca organ decizional la nivelul RDS și MDRC ca autoritate de implementare a politicii statului de dezvoltare regională.

ADR Sud în acest proces este responsabilă de :

- buna organizare și desfășurare a procedurilor de achiziție publică pentru proiectele finanțate din FNDR și sursele partenerilor de dezvoltare;
- implementarea proiectelor investiționale;
- monitorizarea implementării proiectelor investiționale;
- utilizarea eficientă și corectă a surselor financiare destinate implementării proiectelor investiționale;
- raportarea asupra implementării proiectelor investiționale MDRC și CRD Sud;

APL ca aplicant și beneficiar direct al proiectului este responsabil de :

- angajarea managerului de proiect care va urmări pe teren implementarea proiectului investițional;
- contractarea serviciilor de supraveghere de autor în cadrul proiectului;
- monitorizarea tehnică a implementării proiectului investițional;
- raportarea ADR Sud privind mersul implementării proiectului investițional;
- asigurarea durabilității proiectelor implementate.

Partenerii de dezvoltare (GIZ) prin intermediul consultanților și experților contractați sunt responsabili de:

- acordarea consultanței specializate la toate etapele de implementare a proiectelor investiționale finanțate din surse externe gestionate de partenerii de dezvoltare.

CRD Sud ca organ decizional la nivelul RDS are atribuții ce țin de:

- aprobarea proiectelor regionale care sunt incluse în POR;
- monitorizarea rezultatelor implementării proiectelor regionale, în baza rapoartelor Agenției;
- promovarea proiectelor regionale în mediul potențialilor donatori și investitori;

- aprobarea POR Sud;
- evaluarea implementării POR, în baza rapoartelor Agenției.

MDRC ca autoritate de implementare a politicii de dezvoltare regională este responsabilă de:

- alocarea surselor financiare destinate implementării proiectelor din FNDR;
- monitorizarea utilizării surselor financiare destinate implementării proiectelor din FNDR;
- evaluarea impactului proiectelor de dezvoltare regională implementate în regiune.

Pe lângă responsabilitatea asupra implementării proiectelor investiționale individuale incluse în POR Sud 2017-2020, ADR Sud este responsabilă de atragerea surselor financiare destinate implementării proiectelor incluse în POR, monitorizarea implementării POR Sud și raportarea asupra implementării acestuia MDRC și CRD Sud.

SURSE DE FINANȚARE

Sursele de finanțate pentru proiectele incluse în POR Sud 2017-2020 pot fi diverse, atât din fondurile naționale, cât și din fonduri externe. Proiectele prioritare din POR Sud 2017-2020, au fost selectate de comisia interministerială și prin decizia CNCDR au fost incluse în Documentul Unic de Program spre finanțare din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională, linie de buget, principala sursă de finanțare a programelor și proiectelor orientate spre dezvoltarea regională. FNDR se constituie din alocațiile anuale de la bugetul de stat destinate Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor (Legea nr. 438-XVI din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova). Cuantumul Fondului reprezintă 1% din veniturile la bugetul de stat. El este aprobat prin Legea bugetului de stat pentru un an. În Fond pot fi atrase de asemenea mijloace financiare din sectorul public, privat, local, regional, național și internațional, sau mijloace oferite de programele de asistență ale Uniunii Europene.

Proiectele care nu sînt finanțate din FNDR, ar putea găsi acoperire financiară integral sau partial (cofinanțare) din fondurile naționale pentru care sunt eligibile, cum ar fi: Fondul Ecologic Național (FEN), Fondul Rutier (FR), Fondul pentru Eficiență Energetică (FEE). Proiectele din POR pot fi cofinanțate și din bugetele UTA.

Pe lângă fondurile naționale proiectele incluse în POR Sud pot fi finanțate din fonduri externe care vin în țară prin asistența externă acordată Guvernului Republicii Moldova și gestionate prin intermediul partenerilor de dezvoltare cum ar fi: Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ), Agenția pentru Dezvoltare a Austriei (ADA), ș.a. O sursă de finanțare pentru proiectele incluse în POR pot fi și diverse programme transfrontaliere, surse de finanțare oferite de ambasade acreditate în RM, precum și alte surse oferite prin diverse programe de asistență externă. Dat fiind costurile mari ale Conceptelor de Proiecte Viabile, elaborate în cadrul procesului de planificare regională sectorială, miza mare pentru finanțare este pusă pe fondurile UE care vin în RM atât sub formă de grant cât și sub formă de credite preferențiale.

Legea nr. 438-XVI din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova stabilește atribuții de atragere a fondurilor suplimentare pentru implementarea SNDR, SDR, a programelor și proiectelor regionale pentru fiecare din instituțiile care formează cadrul instituțional de dezvoltare regională în Republica Moldova.

MONITORIZAREA ȘI EVALUAREA IMPLEMENTĂRII PLANULUI OPERAȚIONAL REGIONAL

Monitorizarea și evaluarea POR reprezintă activități care se desfășoară în timpul și după implementarea planului operațional, urmărindu-se gradul de realizare al obiectivelor propuse. Monitorizarea și evaluarea implementării POR Sud se referă atât la mijloacele financiare folosite în procesul de implementare a POR, cât și la rezultatele obținute în procesul implementării măsurilor respective din POR măsurate prin anumiți indicatori de produs și rezultat. Pentru M&E celor 6 măsuri din POR sunt utilizați indicatori de produs și rezultat care pot fi colectați în procesul de implementare a proiectelor individuale, agregați pe măsurile respective din POR și care la rândul lor pot măsura contribuția în implementarea măsurii respective din SDR Sud 2016-2020. Dat fiind faptul, că POR Sud conține o listă de proiecte grupate pe măsuri/ domenii de intervenție (AAC, DRL, MDS, EE, Economie și Turism), respectiv și indicatorii de M&E a măsurilor din POR sunt specifici acestor domenii de intervenție. În tabelele 1-6 din POR (vezi lista indicatorilor de M&E a măsurilor 1-6 în compartimentele respective) sunt specificați indicatorii care vor fi utilizați în procesul de M&E a fiecărei măsuri din POR Sud 2017-2020.

Ca valoare, indicatorii de monitorizare și evaluare a POR vor reflecta doar intervențiile din cadrul proiectelor incluse în POR Sud 2017-2020 implementate în această perioadă prin intermediul ADR Sud și a aplicanților, în caz când aceștea identifică surse de finanțare și implementează proiectele respective din POR fără implicarea ADR Sud. Pentru aceasta, APL care vor implementa proiectele din POR desinestătător, vor raporta ADR Sud anual, pe rezultatele intermediare și la sfârșitul implementării proiectului, pe rezultatele finale obținute, atât pe sumele valorificate, cât și pe indicatorii de M&E stabiliți în prezentul plan.

Astfel indicatorii de M&E din POR vor reflecta doar intervențiile din cadrul proiectelor incluse în POR Sud 2017-2020 implementate în această perioadă cu implicarea ADR Sud sau a aplicanților, pe când țintele din strategie reflectă per ansamblu schimbările în regiune. Așadar, la evaluarea implementării SDR Sud 2020 se va ține cont atât de rezultatele obținute în urma implementării POR Sud 2017-2020, cât și de rezultatele altor proiecte decât cele incluse în POR Sud 2017-2020 implementate de APL sau alți actori.

Progresul obținut în implementarea proiectelor investiționale incluse în POR Sud, inclusiv de monitorizare a surselor financiare, sunt raportate MDRC și CRD periodic prin rapoartele trimestriale de implementare a proiectelor și rapoarte finale pe proiecte individuale elaborate de agenție.

Raportul final asupra implementării POR Sud 2017-2020 este elaborate de ADR Sud la finele implementării planului respectiv și prezentat CRD Sud pentru aprobare.